

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.1\(29\).280543](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.1(29).280543)

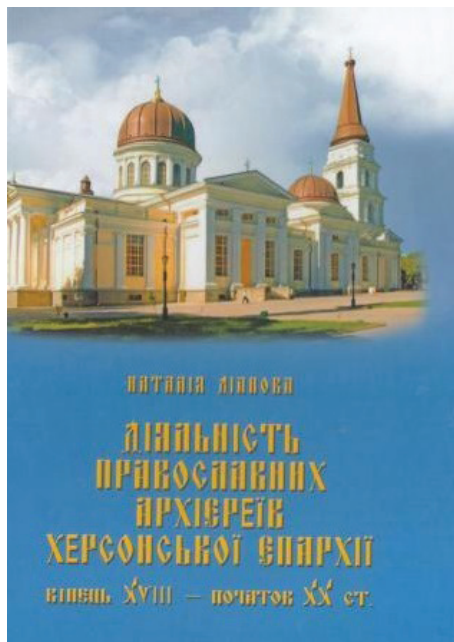
Бачинська Олена Анатоліївна,

доктор історичних наук, професор кафедри історії України
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
вул. Єлісаветинська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (048) 723 62 87
e-mail: Olena_an@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0496-5742>

**ДУХОВНІ НАСТАВНИКИ ТА СЛУЖИТЕЛІ
ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ ХІХ СТ.**

Рец. на кн.: Діанова Н.М. Діяльність православних архієреїв Херсонської єпархії (кінець XVIII – початок XX ст.): монографія / Н.М. Діанова ; ОНУ імені І.І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса : Одеський нац. ун-т, 2022. – 205 с.

Збереження історичної пам'яті й духовності українського народу є одним із важливих завдань сучасної історичної науки. Цей процес нерозривно пов'язаний з об'єктивним і цілісним висвітленням церковно-релігійного минулого. Православна церква на території Південної України відіграла вагомую роль у процесі духовного і культурного розвитку населення. Вивчення історії православних єпархій та діяльність ієрархів є важливою складовою краєзнавчого аспекту історії України. У даному контексті важливого значення набуває монографія Наталії Діанової «Діяльність православних архієреїв Херсонської єпархії (кінець XVIII – початок XX ст.). Одеса : ОНУ, 2022. 206 с.». Вона за своєю структурою, постановкою проблеми та фактичним викладенням матеріалу

відрізняється оригінальністю та самодостатністю. Безперечною цінністю даного дослідження є використання значного комплексу рукописних джерел державних архівів України і Російської Федерації, опублікованих матеріалів та дослідницької літератури. У вступній частині твору розглянуто церковно-адміністративні трансформації на території сучасної Південної України упродовж ХІХ ст., які спричинили зміни назв відповідних єпархій. Авторка обгрун-

тувала основні аспекти діяльності видатних архієреїв, які упродовж різного періоду очолювали Херсонську єпархію.

У першому розділі Наталія Діанова розглянула процес утворення південно-української єпархії та її трансформацію упродовж 1775–1837 рр. у контексті діяльності перших архієреїв. Вагоме місце відводиться просвітницькій діяльності архієпископів у освітянській та церковно-релігійній площинах. Відзначено роль архієпископів Євгенія (Булгаріса) та Никифора (Феотокі) в розвитку освіти і заснуванні духовної семінарії в Полтаві (с. 20–21).

Не менш науково важливим є другий розділ, де проаналізовано багатовекторну діяльність архієпископів на тлі розбудови Херсонсько-Таврійської єпархії в 1837–1859 рр. На особливу увагу заслуговує внесок Гавриїла (Розанова) у розвиток духовної освіти та Інокентія (Борисова) у відродження християнських святинь Криму (с. 69–72). відзначимо, що служіння Інокентія припало на складний період оборони Одеси під час Східної (Кримської) війни 1853–1856 рр., про що йдеться в монографії Н. Діанової (с. 67–68). Одними з тих, хто захищав місто були нащадки запорозьких козаків, які служили у Дунайському козацькому війську. Інокентій освятив прапори козацьких полків зазначивши, що “назва козака не втратила давнього значення – захисника Вітчизни та страху для ворога” (Речь Дунайскому казачьему войску. *Сочинения Инокентия, архиепископа Херсонского и Таврического*. СПб.; М., 1872. Т. 2. С. 269–270.). Одним з цікавих моментів є те, що Інокентій підготував цілу «плеяду успішних науковців та священнослужителів. Серед них: Арсеній Лебедінцев. Димитрій (Муретов), Йосип Михневич, Микола Соколов, Михайло Павловський, Полікарп Радкевич та багато інших» (с. 61). Хотілось би звернути увагу на перших двох. Так, Арсеній Лебедінцев перший в історіографії звернувся до дослідження історії такої специфічної суто української історико-географічної території як Ханська Україна (Лебедінцев А.Г. Ханская Украина. *Записки Одесского общества истории и древностей*. 1913. Т. 31. С. 1–21.). Його робота й до сьогодні не втратила актуальності при вивченні історії України XVII – XVIII ст. Не менш важливим стала реалізація Димитрієм (Муретовим) задума Інокентія (Борисова) щодо видання «Херсонских епархиальных ведомостей» з 1860 р. (с. 97). У цьому виданні місцеві священнослужителі друкували значну кількість історико-статистичних та інших описів окремих населених пунктів єпархії, що на сьогодні стало цінним джерелом для краєзнавчих досліджень.

Логічним продовженням став третій і останній розділ монографії, який стосується діяльності архієреїв Херсонської єпархії в 1859–1914 рр. Дослідниця розглянула основні напрями просвітницької роботи провідних архієпископів на тлі історичних подій та проблем, що з’явилися в Православній церкві в зазначений період.

Безумовним досягненням Н.М. Діанової є ґрунтовне дослідження зазначених питань, виконане на високому науковому рівні. У висновках сформульовано узагальнення та підсумки роботи, головним результатом якої стала

реконструкція церковної та просвітницької діяльності архієреїв Херсонської єпархії наприкінці XVIII – початку XX ст. Вони відкривають перспективу продовження роботи над темою.

Монографія Наталії Діанової є продовженням її багаторічної наукових досліджень та попередніх робіт з церковної тематики XIX ст. Вона не претендує на всеосяжність, проте потреба у написанні фундаментальної, узагальнюючої монографії із даної проблематики є викликом часу.

Вітаємо Наталію Діанову з виходом наукової монографії! Не виникає сумнівів, що дослідження становитиме інтерес не лише для науковців та студентської молоді, а й для усіх, хто цікавиться історією релігії та церкви України.